

Recensiones

ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología. Anexos de Revista de Lexicografía*, 3. Servizo de Publicacións, Universidade da Coruña. 260 páxinas.

Este volume, publicado como terceiro anexo da *Revista de Lexicografía* e editado por Margarita Alonso Ramos, constitúe unha escolma dos relatorios e comunicacións do *I Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica*, celebrado na cidade da Coruña do 14 ao 18 de setembro de 2004. Aínda que os dezaseis relatorios presentados versan, como indica o título do volume, sobre o tratamento que se lles dá na lexicografía ás unidades fraseolóxicas (UF), estes divídense en dúas partes segundo o tipo de unidade fraseolóxica estudada. Na primeira parte abórdanse diversos aspectos do tratamento lexicográfico das colocacións e na segunda reúnen artigos sobre as demais UFs.

Da primeira parte, claramente máis extensa e homoxénea canto ao seu contido, destacan as comunicacións de Igor Mel'čuk e Margarita Alonso Ramos. Mel'čuk, en "Colocaciones en el diccionario", comeza por definir detalladamente as colocacións e o diccionario ideal, o DEC (diccionario explicativo e combinatorio), no marco da teoría lingüística amplamente desenvolvida por el mesmo, a teoría Sentido-Texto. A seguir expón con detalle o concepto e clasificación do medio "necesario e suficiente" para a descrición das colocacións no DEC: as funcións léxicas (FL), funcións no sentido matemático do termo que permiten codificar a relación existente entre a base da colocación e os colocativos que "selecciona". Con todo, Mel'čuk recoñece que un DEC bilingüe que empregue esta fórmula non é unha ferramenta de fácil utilización para o usuario, quen requiriría dunha alta capacidade de análise semántica da súa propia lingua para poder atopar os colocativos apropiados. O artigo de Margarita Alonso Ramos, "Glosas para las colocaciones en el *Diccionario de Colocaciones del Español*", entronca directamente co de Mel'čuk neste punto, dado que propón unha solución a este problema ofrecendo pautas para a descrición semántica das colocacións nos dicionarios. Máis concretamente, esta descrición semántica materializaríase na *glosa*, unha noción xa con certa tradición na lexicografía explicativa e combinatoria, tamén baseada na teoría Sentido-Texto e empregada no seu proxecto *Diccionario de Colocaciones del Español (DiCE)*, que define por primeira vez como "una fórmula en metalengua natural controlada que permite identificar el sentido de la expresión lingüística modelizada por la FL". Así, por exemplo, a glosa que explicaría en metalengua natural o sentido da FL Magn sería intenso. Margarita Alonso establece polo miúdo os requisitos que debe cumprir unha glosa e os factores que determinan a

súa formulación para describir a achega do colocativo ao sentido da colocación e remata o artigo describindo os resultados dos tests que se están a empregar para validalos. Polo de agora o *DiCE*, accesible na Internet, contén 3.600 relacións colocacionais codificadas por FL, ás que se lles van asignando as glosas correspondentes. Trátase dun proxecto altamente innovador, que entraña grandes dificultades, pero que de desenvolverse con éxito será de grande utilidade para o público en xeral na aprendizaxe e uso das colocacións do castelán.

Josep Alba-Salas, en “Las colocaciones con nombre predicativo: consideraciones prácticas y metodológicas para su tratamiento lexicográfico”, e Alberto Busto Plaza, en “Combinaciones atributivas del tipo *poner en movimiento* y diccionario”, analizan a taxonomía das colocacións verbais do tipo verbo + (preposición) + substantivo, polo que se deduce aínda controvertida na fraseoloxía. Alba-Salas fala das propiedades combinatorias, léxicas e morfolóxicas das *colocacións con nome predicativo*, aquelas nas que o substantivo actúa como obxecto directo do verbo (CNP, como *hacer una visita* ou *dar miedo*), pero non exclúe que esta tipoloxía poida abranguer as construcións nas que o NP é suxeito ou obxecto de preposición. Destas últimas fala precisamente Busto Plaza, colocacións do tipo *poner en movimiento*, con verbo atributivo e nas que o conxunto e o sintagma preposicional presentan fixación. Formula unha serie de características e posibles problemas destas construcións apoiándose nun corpus de 446 exemplos e propón, xa no tratamento lexicográfico, que a entrada do verbo colocativo informe sobre o sintagma preposicional e que se recolla o sintagma preposicional na entrada do substantivo, indicando con que verbos se emprega (ex. a entrada ECHAR incluíría o sintagma *en falta* e na entrada do substantivo FALTA constaría o sintagma *en falta* e o feito de que se combina con *echar*).

Nesta primeira parte do volume atopamos tres artigos máis centrados na descrición do tratamento lexicográfico das colocacións nos dicionarios. Dous deles, o de Susana Camiña Salgado e Eva Muñiz Álvarez (“Sobre la necesidad de marcar las colocaciones en los diccionarios de uso”) e o de Luis Luque Toro (“El concepto de colocación y su presencia en los diccionarios de uso del español actual”), enmarcan a súa análise nos dicionarios de uso do castelán. Camiña Salgado e Muñiz Álvarez están de acordo cos estudosos canto a “onde” deben incluírse as colocacións nos dicionarios: na entrada da base, pero apuntan á necesidade urxente dunha inclusión sistemática e ordenada, facendo fincapé na ordenación, para que o dicionario sirva realmente ao proceso de codificación e descodificación. A clave desa ordenación reside, segundo as autoras, na correcta marcación das variedades lingüísticas (diastráticas, diafásicas, diatópicas...) das colocacións, da que propoñen unha fórmula sumamente lóxica, útil e económica. Luis Luque Toro, pola súa banda, achega unha clasificación das colocacións, pasando a analizar a súa presenza en dous dicionarios de uso do castelán actual, análise da que se extrae unha asistematicidade xeneralizada. A súa proposta consiste na inclusión da colocación na palabra núcleo, marcando unicamente as colocacións que denomina *nucleares*. Finaliza o artigo facendo notar, mediante exemplos da combinación castelán-italiano, a importancia para o eido da tradución dunha axeitada inclusión das colocacións xa nos dicionarios monolingües. No terceiro artigo descritivo do tratamento lexicográfico das colocacións, “Unidades fraseolóxicas en los diccionarios

bilingües: un problema de colocación”, Benedikt A. Model tenta demostrar que a taxonomía fraseolóxica das colocacións (toma como referencia a de Corpas Pastor) non se aplica e, en ocasións, non se pode aplicar nos dicionarios bilingües. Considera que a solución radica no establecemento dunha tipoloxía meramente lexicográfica das colocacións, para a cal expón posibles criterios que seguir no nivel macroestrutural e microestrutural dos dicionarios bilingües.

De especial interese nesta primeira parte de *Diccionarios y Fraseología* é tamén o artigo de Leo Wanner “¿El Corpus como un Diccionario de Colocaciones?”, no que se deixan patentes as limitacións dos dicionarios convencionais en papel para o rexistro colocacional e se defende que un corpus anotado con funcións léxicas –segundo a Mel’čuk– e cunha interface resulta moito máis vantaxoso pola súa capacidade ilimitada de almacenamento e actualización, pola posibilidade de ilustrar o uso contextualizado de cada colocación ou polo acceso rápido e versátil que lles permite aos usuarios. Wanner afirma que os avances na análise semántica e clasificación das colocacións mediante o emprego de funcións léxicas permitirán a creación dun corpus destas características nun futuro próximo.

As dúas comunicacións restantes desta primeira parte do volume son máis específicas na súa temática. En “Estructuración semántica de la fraseología de las lenguas de especialidad y su aplicación lexicográfica”, Verónica Ferrando analiza o tratamento das colocacións na terminografía, concretamente nos dicionarios dedicados ao fenómeno combinatorio nas linguas de especialidade. Tras esta análise, conclúe que as relacións semánticas que se establecen entre os termos dunha colocación terminolóxica deben ser amplamente estudadas, xa que poden variar máis ou menos en función da lingua de especialidade de que se trate, de tal maneira que non está tan clara a adecuación do uso das funcións léxicas, como ocorre na lingua xeral. Para exemplificar o anterior, propón unha clasificación semántica das colocacións da terminoloxía dos seguros do castelán, o seu eido de especialización, que poida ser útil na elaboración dun dicionario combinatorio desta especialidade. Por último, Begoña Sanromán Vilas, en “Observaciones sobre el uso de colocaciones en aprendices finlandeses de español: hacia una aplicación didáctica”, describe o fenómeno colocacional desde o punto de vista da didáctica. Na primeira parte do artigo reivindica a importancia da aprendizaxe das colocacións para o dominio produtivo de calquera lingua e extrae a conclusión –a partir dos resultados de tests distribuídos a estudantes finlandeses de castelán de nivel avanzado e composicións redactadas por estes– de que as importantes deficiencias que aínda se evidencian no uso colocacional se deben en parte á escaseza de material didáctico apropiado. Esta constatación leva a Sanromán Vilas a realizar unha interesante proposta didáctica para mellorar a competencia colocacional dos seus estudantes: a elaboración de exercicios prácticos (dos que ofrece varios exemplos representativos) a partir do DiCE (*vid.* Margarita Alonso Ramos) e o uso deste dicionario tanto para a realización dos exercicios como para solucionar as dúbidas que se lles presenten na redacción de textos.

A segunda parte de *Diccionarios y Fraseología*, dedicada, como xa se sinalou anteriormente, ao tratamento lexicográfico dos refráns e doutras unidades fraseolóxicas, consta de seis comunicacións. A primeira e a segunda, da autoría de Jean

Claude Anscombe e Mª Jesús Barsanti Vigo, abordan unha mesma problemática, aínda que desde diversos puntos de vista: o problema da definición e delimitación mesma do obxecto de estudo da paremioloxía. En “Refranes, vulgatas y folclore”, Anscombe cuestiona en primeiro termo o valor científico de sete *vulgatas* ou ideas tradicionais acerca da natureza dos refráns (anteriores, claro está, á existencia da paremioloxía como tal), cuestionando así, indirectamente, a definición máis xeneralizada de refrán. O autor saca á luz moitas contradicións inherentes ás ditas vulgatas e ofrece finalmente unha explicación do porqué da súa supervivencia na ciencia paremiolóxica. A confusión que reina tras a lectura desta comunicación require a lectura da seguinte, “Problemática en torno al refrán y otras categorías paremiales: definición y delimitación”, onde Barsanti Vigo, nas súas palabras, “arríscase” a dar a súa propia definición de *refrán* logo de analizar as súas características lingüísticas e de contrastalas coas da *frase proverbial*, a categoría paremial da que resulta máis difícil distinguilo.

“Usos fraseolóxicos en el *Diccionario* de Terreros y Pando”, de Mariano Franco Figueroa, é unha breve comunicación que describe o tratamento das UF no diccionario de Terreros y Pando (século XVIII), unha das obras senlleiras da lexicografía non académica.

Os tres últimos artigos son complementarios entre si, posto que estudan, en relación coas UF, cadanseu aspecto da información ofrecida nunha entrada do diccionario: a información gramatical, a definición e os exemplos. En “La definición lexicográfica de las unidades fraseológicas: la aplicación de modelos formales”, María Isabel González Aguiar expón os principios e requisitos para construír unha boa definición lexicográfica, describe os modelos de definición empregados no *DRAE* e ofrece numerosos exemplos da súa aplicación coas colocacións, locucións e enunciados, dos que extrae que (i) é a natureza categorial e semántica do *definiendum* o que pode levar a elixir o modelo de definición máis axeitado para unha UF e que (ii) para iso cómpre que o lexicógrafo saiba catalogar perfectamente a UF baseándose nunha taxonomía fraseolóxica clara e precisa. María Eugênia Olímpio de O. Silva, en “Los ejemplos en el tratamiento lexicográfico de las unidades fraseológicas”, reflexiona sobre a tendencia a incluír as UF nos dicionarios como exemplos e sobre a práctica en si da inclusión de exemplos nas entradas de UF, chegando á conclusión de que se require unha teoría lexicográfica xeneralizada tanto sobre o tratamento das UF como sobre o uso dos exemplos nas mesmas. Non pon en dúbida, con todo, o feito de que a inclusión de exemplos nos artigos lexicográficos das UF é esencial para dar conta das súas características. Remata o volume coa comunicación de Inmaculada Penadés Martínez, “La información gramatical sobre la clasificación de las locuciones en los diccionarios”, na que se abordan os problemas da marcación gramatical das locucións nos dicionarios, destacándose a relevancia desta marcación para a redacción dunha definición adecuada. Penadés Martínez constata, a través da análise de varios dicionarios do castelán actual, a necesidade establecer criterios a este respecto. Estes criterios, na súa opinión, deben fundamentarse no comportamento lingüístico das unidades que se pretenden clasificar e propón como procedemento para observalo a consulta de corpus de locucións do castelán. Co fin de exemplificar o anterior, presenta

os datos obtidos a partir da análise dun grupo de locucións verbais no CREA (*Corpus de Referencia del Español Actual*), consideradas nominais no DEA (*Diccionario del Español Actual*), das que se ofrece unha mostra nunha táboa incluída en apéndice.

Diccionarios y Fraseología é, en resumo, un volume que actualiza vellos debates mantidos polos estudosos da fraseoloxía e a paremioloxía verbo de algo tan elemental como a taxonomía do seu obxecto de estudo; un volume no que se incide reiteradamente na importancia do establecemento dunha clasificación fraseolóxica homoxénea como alicerce para un tratamento lexicográfico tamén homoxéneo e, sobre todo, útil das UFs; é un volume con diversas propostas interesantes por desenvolver sobre distintos aspectos da inclusión das UFs nos dicionarios monolingües e bilingües, xerais e de especialidade e, por suposto, fraseolóxicos.

Cristina Veiga Novoa
Santiago de Compostela

ETTINGER, STEFAN e NUNES, MANUELA (2006): *Portugiesische Redewendungen*. Hamburgo: Buske Verlag, 152 páxinas.

O romanista alemán D. Stefan Ettinger tennos afeitos desde hai máis de quince anos a publicacións fraseolóxicas que destacan pola súa mestría, a súa claridade e a súa sistematicidade. E desta vez non estamos ante ningunha excepción. Os seus recoñecidos traballos en coautoría de fraseodidáctica do francés, do alemán¹, e agora do portugués, contribuíron e contribúen a que se teña en conta o valor fundamental que posúe a fraseoloxía no proceso de ensino e aprendizaxe dunha lingua estranxeira.

A presenza de fraseoloxismos nos manuais de linguas estranxeiras está relegada por norma xeral a unha serie reducida de exercicios nalgunha(-s) das leccións e non adoitan aparecer até o nivel B1 (segundo o “Marco de europeo común de referencia para as linguas”). Considerando este desolador panorama nos métodos de ensino de linguas estranxeiras, resulta altamente satisfactorio que se publiquen obras monográficas en que o tratamento dos fraseoloxismos estea enfocado á súa adquisición e uso activo.

Na obra que aquí nos ocupa, foron introducidas algunhas variantes con respecto ás publicacións anteriores do profesor Ettinger. Se no seu manual de exercicios do alemán partía dun corpus de 1200 fraseoloxismos e no do francés de 1000, agora o corpus utilizado está baseado en 250 unidades fraseolóxicas do portugués. Trátase, polo tanto, dunha obra menos ambiciosa que as anteriores no que respecta ó seu volume pero, por outra parte, non é menos útil para calquera persoa que desexe adquirir unha

¹ Vid. respectivamente Bardosi, V. / Ettinger, S. / Stölting, C. (1992 / 1998 / 2003): *Redewendungen Französisch – Deutsch. Thematisches Wörter- und Übungsbuch*. Tübingen: Francke, e Hessky, R. / Ettinger, S. (1997): *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Narr.

competencia fraseolóxica básica no portugués como lingua estranxeira. Os fraseoloxismos que se ofrecen foron seleccionados por seren de coñecemento xeral en Portugal e no Brasil (na oralidade e na escrita) e abrangueren diferentes ámbitos da realidade². Deste xeito, o material recollido permite un primeiro achegamento á fraseoloxía portuguesa máis usual, abranguendo un amplo abano de aspectos semánticos.

Do mesmo xeito, o enfoque do manual obxecto da presente recensión tamén é, na súa parte lexicográfica, diferente do dos anteriores do profesor Ettinger. Mentres que unha das partes constitutivas dos manuais de alemán e francés é un pequeno dicionario temático, ordenado onomasioloxicamente, no manual portugués, os fraseoloxismos son presentados por orde estritamente alfabética. Este modo de proceder é práctico cando o estudante de portugués desexa simplemente consulta-lo significado dunha expresión descoñecida, pero non tanto cando quere asocia-los fraseoloxismos entre eles por campos conceptuais, estratexia á que normalmente se adoita recorrer no proceso de aprendizaxe. De todas maneiras, tamén é certo que o material que se ofrece (250 unidades) é quizais demasiado reducido como para pretender unha clasificación ideográfica, xa que moitos campos quedarían representados só por un ou dous fraseoloxismos.

Nótase a falta, iso si, da separación dos fraseoloxismos en bloques alfabéticos (segundo a inicial do lema de cada un), xa que as 250 expresións son presentadas de maneira continuada, sen ningunha separación, cousa que dificulta ó usuario a busca dun fraseoloxismo concreto.

Desde o punto de vista da microestrutura, o dicionario ofrece os seguintes datos de cada un dos 250 fraseoloxismos:

a) Enunciado do fraseoloxismo, con información de variantes e compoñentes facultativos. Así mesmo, baixo a información [+Geste] (“xesto”), indícase que o fraseoloxismo vai acompañado na fala dun xesto característico, como acontece en *estar / ser de tras de orelha*³. Non se ofrece información sobre o nivel de estilo, xa que tódolos fraseoloxismos pertencen ó rexistro coloquial. Por último, á marxe dereita do enunciado aparece o número de exercicio correspondente.

b) Como parte do enunciado pode aparecer información sobre as variantes fraseolóxicas sinónimas do fraseoloxismo (en caso de que as haxa), cousa que me parece moi positiva xa que permite que o estudante de portugués aprenda as distintas variantes dun fraseoloxismo de maneira paralela.

c) Definición do fraseoloxismo en portugués.

² Os autores comentan na páxina 8 que centraron os seus esforzos en recolle-los fraseoloxismos que designan modos de comportamento humano, naqueles que pertencen ó acervo europeo (pola súa orixe bíblica, por exemplo), nos que describen formas de vida tipicamente portuguesas e nos que están caracterizados por ilustrar anécdotas ou acontecementos do pobo portugués.

³ Dado que non sempre o xesto que se realiza na fala coincide co significado literal dos fraseoloxismos, como no caso citado, tal vez fose unha información útil para o usuario que aparecese descrito o xesto concreto en cada caso.

d) Definición do fraseoloxismo en alemán.

e) Cando é posible, equivalente fraseolóxico en alemán.

O feito de que se ofrezan as definicións en ámbalas dúas linguas (portugués e alemán) presenta a vantaxe de que poden ser comprendidas mellor por alumnos alemáns cun nivel máis baixo de portugués, para os que só unha definición monolingüe resultaría insuficiente.

A segunda parte do libro de Ettinger e Nunes contén exercicios prácticos do tipo *multiple choice* (escolla múltiple), que permiten ó estudante de portugués probar e comproba-los coñecementos adquiridos. Ofrécese para iso un minicontexto con puntos suspensivos, no que hai que introducir un dos catro fraseoloxismos que se dan como opción. Esta clase de exercicios é moi útil para os estudantes debido ó compoñente pragmático que revelan. De feito, as últimas investigacións de fraseodidáctica fan fincapé na necesidade de ensinar e adquirir desde un principio fraseoloxía contextualizada⁴. Un total de 250 minicontextos posibilita pór en práctica a información fraseolóxica sobre os 250 fraseoloxismos recollidos na parte lexicográfica. O resultado dos tests aparece a partir da páxina 145, en táboas organizadas segundo un completo sistema de remisións que fan referencia á localización das expresións no dicionario.

Os exemplos contextuais dos exercicios son construídos, práctica que me parece máis adecuada que a de ofrecer textos reais, xa que é ben sabido que, nunha gran porcentaxe de casos (na publicidade pode alcanza-lo 50%), os fraseoloxismos empréganse de maneira modificada na súa forma ou alterada no seu significado usual. Por este motivo, desde un punto de vista didáctico, é máis probable que un bo exemplo construído sexa máis representativo do uso e significado estándar dos fraseoloxismos que un extraído de fontes literarias ou periodísticas. Por outra parte a opción do *multiple choice* permite ó estudante reflexionar de maneira paralela sobre a pertinencia de varias expresións idiomáticas nun contexto, o que contribúe a sedimenta-los coñecementos adquiridos en conxunto.

Ademais do repertorio de expresións e os exercicios que se ofrecen, o manual está dotado dunha completa introdución con explicacións de uso, un capítulo sobre as características xerais dos fraseoloxismos, unha folla de traballo para a aprendizaxe autodidacta de fraseoloxismos, así como tamén dunha selección bibliográfica de dicionarios idiomáticos e obras fraseolóxicas.

Os citados apartados conforman unha completísima introdución, característica pola que destaca tamén o resto das monografías de Ettinger en coautoría. Efectivamente, na introdución da obra que nos ocupa tamén se explica con todo luxo de detalles a macro e microestrutura do repertorio de fraseoloxismos, con clarificantes exemplos que facilitan o uso do dicionario e dos exercicios (apartado “*Wie soll man mit dem Lehrbuch*

⁴ Véxase a este respecto o gran traballo de Heinz-Helmut Lüger (2004): “Idiomatische Kompetenz – ein realistisches Lernziel? Thesen zur Phraseodidaktik”, *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, Sonderheft 7, pp. 212-169.

lernen?”). Segue a esta parte da introdución un capítulo sobre metafraseoloxía (“*Wissenswertes zur Phraseologie*”), co obxectivo de que o lector obteña un primeiro achegamento científico e lingüístico ós trazos definitorios das unidades fraseolóxicas. Este resumo resulta moi útil para un usuario novel de dicionarios e manuais de exercicios sobre fraseoloxía, xa que se expoñen os conceptos básicos que hai que ter en conta para recoñecer un fraseoloxismo e diferencialo dunha cadea libre de palabras. Un balance bibliográfico dalgúñas obras relevantes para a fraseodidáctica constitúe o broche de ouro deste capítulo.

O capítulo da introdución que leva por título “*Wie lernt und verwendet man fremdsprachige Redewendungen?*” dá as pautas necesarias para unha aprendizaxe autodidacta das expresións fixas. O chamado “mínimo fraseolóxico activo” debe ser substituído, segundo a opinión dos autores, por un “óptimo fraseolóxico activo” ou conxunto de fraseoloxismos que o estudante dunha lingua estranxeira coñece e emprega de maneira activa. Este elenco fraseolóxico debe ser confeccionado por cada un dos propios estudantes de acordo co seu nivel de lingua e as súas necesidades comunicativas.

Nas metas de Ettinger e Nunes destaca a importancia que lle conceden ó nivel pragmático da lingua. Isto verifícase na metodoloxía de traballo que propoñen para adquirir-lo “óptimo fraseolóxico”, pois os fraseoloxismos deben ser aprendidos sempre no seu contexto, para o cal os exemplos que aparecen no buscador *Google* poden resultar moi ilustrativos. Por último, para completa-la adquisición autodidacta de fraseoloxismos portugueses, os autores do libro ofrecen ó estudante realizar unhas fichas que constan de 10 apartados. Deste xeito, cada unha das expresións que se queiran aprender debe ser introducida na ficha, onde se anotan as restricións gramaticais ou de uso, o nivel estilístico, a etimoloxía ou a intencionalidade do falante, entre outros trazos. Así, o estudante pode dispor dunha información completísima de cada nova expresión do seu “óptimo fraseolóxico”, que o capacitará para empregala de maneira activa e non só para comprendela pasivamente no discurso.

A introdución finaliza cun repertorio bibliográfico moi actualizado, con dicionarios fraseolóxicos e obras sobre fraseodidáctica e sobre fraseografía.

En conxunto, o manual de Ettinger e Nunes *Portugiesische Redewendungen* (2006) resulta indispensable para calquera persoa que desexe aprender portugués como lingua estranxeira, representando ó mesmo tempo un punto de referencia no eido da fraseodidáctica no ámbito europeo.

Carmen Mellado Blanco

Universidade de Santiago de Compostela

LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee*. Clueb, Bologna, 394 páxinas.

Os estudos fraseolóxicos teñen necesariamente unha primeira xeira de inventario e catalogación. Aínda que nunha lingua viva esta etapa nunca remata de vez, axiña dá paso á segunda, que adoita se-la dos dicionarios fraseolóxicos bilingües, que veñen colma-las ineludibles necesidades da tradución. É característico destas dúas primeiras xeiras a consideración da fraseoloxía como inventario abstracto de unidades discretas e solitarias (198) e teñen aquí traballo indispensable, abundante e delicado os fraseólogos que proceden do campo da gramática, da lexicografía e da tradución.

Pero a experiencia da precursora fraseoloxía eslava amósanos que logo vén unha terceira xeira de estudos máis pragmáticos, máis etimolóxicos, máis antropolóxicos. Porque non é certo que o corpus fraseolóxico dunha lingua sexa un inventario abstracto de unidades que supostamente existen en grao cero, é dicir, fóra de contextos discursivos (225). Por iso, e repetindo o símil do antropólogo galego Marcial Gondar, fronte á fraseoloxía que analiza separadamente os fraseoloxismos coma quen mira os fotogramas dunha película, tamén cómpre ve-la trama da película, ver qué historias hai de fondo ou qué relacións de poder xogan no uso fraseolóxico oral, que é o único auténtico e real na comunicación fraseolóxica.

Pois a esta terceira campaña de estudos corresponde o libro que comento de Ottavio Lurati: un libro que explora diferentes camiños, que ofrece numerosas reflexións etimolóxicas, antropolóxicas e ideolóxicas para poñer á vista a razón oculta que fixo que os fraseoloxismos nacesen, circulen por Europa e funcionen como vehículo de comunicación e de ideoloxía. Non é este un libro de fraseoloxía europea, porque está centrado na fraseoloxía italiana; pero ofrece tantos paralelos das linguas do centro e do occidente europeo e fai tan visible a intensa osmose fraseolóxica europea no pasado e na actualidade, que supera con moito o ámbito italiano.

O libro artéllase en tres partes. Na primeira (*Locuzioni: tessere dell'immaginario condiviso*) comenta os ritos e costumes ancestrais europeos que están tras fraseoloxismos como poñerlle os cornos (*fare le corna, planter les cornes, to horn, Hörner aufsetzen*), levar un chasco (*far fiasco, dare un bidone*) e outros referentes ós animais, á roupa e á relixión. Os europeos partillamos un mesmo imaxinario.

Na segunda (*Aspetti linguistici*) analiza a tipoloxía das locucións, os contactos entre culturas europeas, a influencia dos dialectos nas linguas de Estado, as intervencións na fixación (ampliacións, actualizacións e irradiación sinonímica) e outros aspectos semánticos e morfosintácticos.

Na terceira (*Locuzioni e ideologemi oggi*) analiza os fraseoloxismos que vehiculan ideoloxía, maiormente sobre a muller, a política e os que están presentes nos medios de comunicación.

A primeira parte resulta hoxe a máis orixinal, porque Ottavio Lurati, afeito a manexar inxente documentación dialectal italiana, manexa tamén con habelencia fraseoloxía latina (clásica e medieval), alemana, francesa, inglesa, catalana e castelá e isto

permítelle descubrir numerosos e sorprendentes paralelos na fraseoloxía da Europa central e occidental, que, se cadra, el é o primeiro en sinalar.

Europa, aínda sendo moi diversa, ten, en xeral, unha común raíz indoeuropea e tivo sempre elementos uniformadores como unha sincronizada evolución técnica e unha relixión que impoñía unha visión do mundo e un calendario idéntico. Isto chega a cousas tan banais coma que a mata tradicional do porco mantén en toda Europa un ritual idéntico e estrito no que se establecen con rigor as funcións do home e da muller (quen mata e quen recolle o sangue, quen abre o animal e quen lava as tripas, quen salga e quen fai os chourizos). O feito de que estes códigos se respecten sen estaren escritos, indica que son algo antigo e estable. Isto quere dicir, que as semellanzas fraseolóxicas europeas, teñen que ter un porqué (73): se a palabra *bigornia* procede e ten forma de cabeza de cabra e se toda Europa fala de *capriccio*, todo iso ten que ter un porqué (89c).

O autor constata que, máis alá da peculiaridade nacional de certas locucións, hai un non desprezable corpus fraseolóxico que comparten boa parte das linguas europeas, polo menos as desta parte de Europa. E, como esa europeidade ten que ter orixe nalgunha realidade tamén europea, dedica a primeira parte do libro a exhumar ritos ou costumes ancestrais comúns a esa Europa, que están tras locucións que teñen que ver cos cornos, cos frascos, coa mona, coa roupa e similares.

Lurati vai dereito ós ritos que os europeos partillamos (hoxe ou onte), porque iso ten que ter unha razón (etimoloxía) e explica que teñamos fraseoloxismos comúns (comparatismo). Así, cita ritos de castigo ou descrédito (pp. 84; 85d; 86b; 90) que a documentación etnográfica ou xurídica documenta que estiveron vivos, socializados e presentes na oralidade e, por esa razón, deron orixe a locucións que sobreviviron a eses propios ritos cando estes desapareceron: o rito morreu e o correspondente fraseoloxismo aínda vive (87b, 93a, + metaforización 87c). A lembranza dos ritos orixinadores fai transparente a motivación remota e perdida. E o feito de que coexistan en diferentes linguas europeas argúe a favor desa motivación.

A osmose fraseolóxica europea explica que, aínda que o autor nunca menta a fraseoloxía galega, tamén para ela ofrece a luz da motivación en diversas páxinas. Refírome a *face-la gata*, *face-la mica* (e os correspondentes verbos *gatar e micar*), *face-la godalla* (p. 76); ou a que “mal” se diga *como un can polo rabo* (81c) ou que *ter un can sexa* “estar borracho e ter preguiza” (81d). Podo engadir que en galego a borracheira tamén se relaciona coas mulas, as monas, as peixotas, as sardiñas (Guerbek-Mokienko-Vlasáková (2004): “Aplicación da teoría dos modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6: 131-139) .

Como dixen, tamén para a fraseoloxía galega ofrece luz este libro. San Lourenzo morreu asado e con iso debe ter que ve-lo feito de que en boa parte da oralidade europea o sol se chama precisamente *Lourenzo* (145-149): lembro a cantiga popular galega *Ó sol chámánlle Lourenzo./ e á lúa Margarida;/ Margarida anda de noite/ e Lourenzo polo día*. É interesante tamén comprobar que *toccare sacro* (143-144) nace do ritual da inmunidade que a un perseguido lle daba toca-la igrexa e que de aí pasou

ós xogos de nenos que tocan *a casa*; isto faime lembrar que en Santiago de Compostela tamén daba inmunidade toca-lo Hospital dos Reis Católicos ou, xa simplemente, as cadeas que marcan o seu resío. Resulta interesante a vinculación fraseolóxica da palabra *Cristo* co concepto de lonxanía, de xeito que o título *Cristo si é fermato ad Eboli* de Carlo Levi (142, n. 3) ós galegos evocanos a nosa locución adverbial *onde Cristo deu as voces / perdeu os patucos*.

O libro ten en cada páxina unha suxestión de investigación. Así, cando incidentalmente cita o siciliano *tringuli-minguli*, para un galego é imposible non pensar na adiviña galega da romana (*Teño unhos tringulis mingulis colgados da barriga; teño libras, teño cuartas i en min todos se fían*) que nos lembra a palabra *intríngulis* (“dificultade”). Ou cando se nos pon diante dos ollos a enigmática relación que debe de haber entre o francés *maintenant* e o galego *á mantenta*, máis aló do que permita ver unha semántica holística, que só analiza as palabras separadas. Ou cando toca o tema da presenza de latinorios litúrxicos e paralitúrxicos (152-156): *Donna Bisodia < da nobis hodie*, mecanismo tamén fértil en galego (*requeneterna, Santaciombre* etc.). Ou cando sinala a repetición como mecanismo de elativización (*pian piano, caffè caffè*), proceso que xa existía en latín (212) e que está moi vivo en galego.

Obviamente, se o libro é suxestivo para unha fraseoloxía que non cita (a galega), moito máis o é para a fraseoloxía italiana, francesa, alemana, castelá e ocasionalmente portuguesa, catalá e inglesa.

Pero, se esta primeira parte é a máis brillante, tamén é a máis arriscada para o lector, que deberá evitar toma-las propostas por verdades absolutas.

A etimoloxía fraseolóxica ten os mesmos problemas que ten calquera etimoloxía: non só hai que documenta-la evolución do significante senón tamén a tradicionalmente menos atendida pero non menos transcendente evolución do significado. Verbo da primeira, requírese abundante documentación multilingüe. Poñerei un caso. Ottavio Lurati supón que o pobo italiano debeu de oír repetidas veces durante a ocupación austríaca a locución alemá *aber Nicht, aber Noch* (“pero non, pero tamén”) e que acabaría apropiándoa e deformándoa ó seu xeito facendo a locución (*fare*) *berlicche e berlocche* co significado de ‘atrapalla-las palabras, terxiversalas’. Pero, se se refire á ocupación de 1821-1823, teríamos que salva-lo feito de que en España estea documentada a expresión indirectamente dende antes (nun poema en latín macarrónico, anterior a 1800, *birliquirloque per artem*); e, don Birloque en 1757; que en portugués *berliques e berloques* sexan “artimañas; medios misteriosos, sospeitosos”, e que en galego *por arte de birlirquebirloque ~ birbiriloque* sexa “por arte de maxia”. Canto máis plurinacional sexa unha locución, máis complexa é a procura da orixe.

Verbo da segunda hai que ter man do feito de que as mesmas realidades teñen connotacións diferentes duns países a outros e dunhas clases sociais a outras. Poñerei outro caso. Se para un cidadán que vence nunha competición sería mellor premio un pano broslado ca un porco (*premio di scherno, 74-75*), para un labrego o porco nunca sería un premio burlesco. E, se no medio rural galego, *leva-lo burro* significa ‘se-lo último en rematar un traballo’ (e o recíproco *botarlle o burro a* [alguén] significa ‘vencelo’), mentres que *leva-la aña* significa ‘vencer en rapidez ós outros malladores’,

é difícil pensar que aí (no medio rural) burro e aña fosen algunha vez premios ou castigos reais, porque obxectivamente serían unha gratificación de valor superior ó traballo realizado. Como moito habería que pensar en que ese *levar* sería o castigo de conducilos ata o cortello, dado que aña e porco son respectivamente protótipos de docilidade e indocilidade (*fai máis caso un porco que levas á feira*). E, por parte, aínda sendo evidente que existe un imaxinario común europeo, os mesmos animais non son referentes das mesmas calidades e dos mesmos defectos en tódolos pobos (mesmo nas linguas españolas xa se constata algunha diferenza significativa).

Por outra banda, habería que estudar se algún deses ritos foi en realidade unha simple metáfora creada xenialmente por un individuo. Do mesmo xeito que en Italia se fala do *catenaccio* para significar que un equipo de futbol xoga á defensiva, en España é moi común a locución *poñe-lo autobús*, coma quen que o equipo en cuestión atravesara o seu autobús diante da súa portería para tamponala e facer así imposible que lle metan un gol; ben, pois esta locución non naceu de rito ningún nin é froito dun feito real, nin sequera ocasional: naceu nos anos setenta dunha frase hiperbólica afortunada dun seareiro da Real Sociedad de San Sebastián, equipo que daquela se caracterizaba polo xogo defensivo.

Poida que o avance neste eido esixa a sistemática comparación paneuropea (e máis alá) tal como neste mesmo número expón e propón Elisabeth Piirainen (171-191), porque permite desbotar etimoloxías que parecerían obrigadas e non o son: en español non existe “(ser) un pano vermello para un touro” e en islandés non existe “a punta do iceberg”. Mesmo así, sempre nos quedará na sombra a actividade creadora das linguas ágrafas, que non poden documentar a súa fertilidade fraseolóxica.

Estas pequenas reservas non lle tiran mérito ningún a este capítulo brillante e suxerente. O profesor Ottavio Lurati xoga coa vantaxe dunha inusual erudición multidisciplinar que lle permite relacionar con brillantez locucións de numerosas linguas europeas e sorprendernos con relacións luminosas e con paralelismos paneuropeos insospeitados.

Nalgún lugar do libro, el mesmo reconece que este traballo é moi difícil pero é apasionante. Eu engado que, ademais, é necesario: a etimoloxía é un camiño aventurado no que o científico vai poñendo en pé certezas provisórias, destinadas a seren enmendadas e substituídas por outras máis sólidas e tamén provisórias; pero haise que aventurar, porque non hai outro camiño e nunca se avanza sen dar pasos. Temos que agradecer ó profesor Lurati a súa erudita e clarificadora meditación.

A segunda parte, aparentemente menos ambiciosa, resulta moito máis sólida, por moito que a tipoloxía que usa (a de Burger) non sexa a habitual entre nós: fraseoloxismos globais (*far fiasco*), nexos fraseolóxicos (*guerra fredda*), formacións modeladas (*dalla testa ai piedi*), parangóns fraseolóxicos (*buono come il pane*), series verbais obrigadas (*impegnar combattimento, subire una sconfitta*), formas xeminadas (*capire fischì per fiaschi, ~ volente nolente*), termos fraseolóxicos (*discesa a stile libero*), frases fixas (*qui sta il busillis*) proverbios e lugares comúns (*moglie e buoi dei paesi tuoi*) e fraseoloxismos conversacionais (*signori e signore buona sera, secondo fonti ben informate*).

Non é do caso comenta-los capítulos todos, pero o lector terá unha idea da osmose europea se le no capítulo 7 os europeísmos, préstamos e calcos que non se reducen a palabras senón que afectan tamén numerosos fraseoloxismos: *luogo commune, ordine del giorno, libero pensatore, presenza di spirito, taglio cesareo, cortina di ferro, socialismo dal volto umano, passare sotto silenzio, subiro uno scacco ~ subir un échec, situazione critica, silenzio glaciale, uomo della strada, ora di punta, colpo si stato, dolce far niente, traduttore traditore, eppur si muove, far fiasco*. Neste capítulo comenta algúns calcos imperfectos (*parole alate ou luna di miele*) e fai interesantes observacións sobre o modo en que unha lingua recibe e integra fraseoloxismos doutra lingua.

Persoalmente agrádame moito que o autor partille unha das miñas conviccións: a de que a fraseoloxía, como fenómeno de raíz oral, medra en boa parte dos dialectos á lingua escrita e das linguas subalternas ás linguas de Estado e non sempre ó revés, como algúns fraseólogos de lingua materna estatal tenden a supoñer. O poder sempre ten o control do estándar académico, pero as linguas fanse fundamentalmente de baixo arriba, da rúa á cátedra.

A insospeitada paneuropeidade de tantos fraseoloxismos constrinxen cada vez máis o terreo das fraseoloxías nacionais. Lurati insiste en que enfatiza-la idiomaticidade como inmutabilidade e como realidade específica de cada idioma leva a interpretacións insostibles (165). Coido, con todo iso, que tódalas linguas deben de ter un corpus de fraseoloxía nacional que non se limita a aqueles que conteñen un elemento xeográfico, unha palabra exclusiva, un recordo da historia patria ou un elemento do folclore peculiar dese pobo. Aínda que sexa por negación, é chamativo que nesta terra de Santiago non haxa nada equivalente ó italiano *far le gambe Giacomo Giacomo a [qualcuno]* ‘tremarlle’.

Na terceira parte, Ottavio Lurati realiza algo que vén reclamando durante os capítulos anteriores: que o estudo fraseolóxico supere a consideración dos fraseoloxismos como unidades estancas portadoras dun contido semántico neutro e unívoco á marxe de calquera contexto discursivo, e tamén que os sitúe no contexto sociolóxico, antropolóxico e pragmático en que se usan. Por iso intenta aquí ilumina-las connotacións e as intencións retóricas dos falantes que veñen marcadas polas situacións sociais, políticas e culturais. Aquí, máis aínda ca na segunda parte, o obxecto de atención é case exclusivamente a fala urbana actual (fronte á tradicional atención á fraseoloxía de raíz rural, que ten como referentes as realidades naturais do mar e da montaña, do reino mineral, vexetal e animal).

Quero destaca-los capítulos 12, 13 e 14, dedicados ós ideoloxemas e á plurivocidade da lingua. En tódalas linguas hai fraseoloxismos que, ó significado convencional que rexistran os dicionarios, engádenlle unha carga ideolóxica, unhas connotacións que son elementos dun subcódigo só parcialmente oculto. Cita *lotta per la vita*, lanzado por Zola en 1889, *principe azzurro, angelo del focolare, donna fatale, genio del male, forza del destino, nuovi poveri, nuovi ricchi, nuova rivoluzione, figlio della colpa, figlia del peccato, frutto del peccato, voce dell'amore*. Este capítulo (12) continúa en dous (13 e 14) que seguen dedicados ós estereotipos sobre a muller e que permiten ver como,

dende a revolución mental que 1968 significou para todo o mundo occidental, a nosa linguaxe espiuse deixando ver non só numerosos elementos lingüísticos da submisión feminina (*Sesso debole, bel sesso, donna di servizio, donna-oggetto, donna di vita, vendere il proprio corpo, fare il mestiere* ou novas paremias coma *donna è bello, donna al volante pericolo costante*) senón tamén a súa lexítima revisión (*discriminazione positiva, io sono mia*). Lurati desvela como Europa asiste á explosión dunha creatividade que quere ve-lo mundo con outros ollos: *casalinghe di tutto il mondo, unitevi* e a sigla *CCC (Chiesa, casa, cucina)*, parodia do hitleriano *KKK (Kirche, Küche, Kinder)*. E como de *doppia militanza* (nun partido e no movemento feminista) nace *doppia occupazione* provocando a aparición de *doppia schiavitù, doppio sfruttamento*. Lurati informa de como fronte á paremia moderna *Donna é bello* (recreación do *black is beautiful*) axiña aparecen desconstrucións coma *Donna é bello ma non sempre* ou *Donna é bello, maschio è meglio*, pero tamén de como o sintagma *è bello* se converte nun hemistiquio que combina con *rosso, blu, piccolo, grasso, tifoso* dando orixe a novos *slogans*.

A linguaxe política (capítulo 15) acuña tamén moitos fraseoloxismos que se converten en bandeira de posicionamento e de debate: *allergia al dialogo, smog politico, rivoluzione culturale, politicamente corretto, politicamente scorretto, politica spettacolo, politica di piano, politica congiunturale, politica dei redditi, politica delle cose, politica dello struzzo (ostrich policy, politique de l'autruche), politica del sorriso, politica del bastone e della carota, politica delle mani nette, sacrifici salariali, braccio di ferro, dama di ferro, soccorso nero, soccorso bianco, autunno caldo, coscienza di classe, scendere in piazza*. Lurati rastrea a aparición e difusión de locucións recentes como *terzo mundo, quarto mundo* (pobres e marxinaados dos países ricos) ou *nella misura in cui* (que se difunde en italiano a partir da tradución dos escritos de Lenin nos que é frecuente a conxunción rusa *poskol'-ku* que os franceses traduciron *dans la mesure où*).

Finalmente o capítulo 16, dedicado ó uso da fraseoloxía nos medios de comunicación, chama a atención sobre fraseoloxismos de uso paneuropeo como *società dei consumi, società del benessere, società senza padre, suicidio di massa, deliri apocalittici, nuovi poveri, nuova povertà, ghigliotina tributaria, socialismo reale, cortina di ferro, rivoluzioni bianche, compromesso storico, impero del male, sindrome di Stocolma, sindrome di Cernobil, partire in quarta, correre un rischio calcolato, giornata senza tabaco, fumattore passivo, finali da infarto, passare la patata bollente, clefs en main*. Pero analiza como a circulación forzada que producen os medios de comunicación provoca que estes fraseoloxismos vaian aplicándose a novos contextos e orixinando á súa vez neoloxismos. Non esquece o uso publicitario e a posterior influencia da frase publicitaria nas máis diversas situacións comunicativas (maiormente nas políticas) (276). Estuda a creación de fraseoloxismos recentes como *folla solitaria* (“masa solitaria”) que designa o feito de que a xente se sente moi soa no medio dunha masa de persoas descoñecidas, de onde naceu en italiano o neoloxismo *follitudine* (xogando con *folla* “masa” + *solitudine* “soidade”) e que podíamos traducir ó galego como **masoidade*.

Estamos, polo tanto, ante un libro que, coma un faro, lanza luz en tres direccións: cara ó pasado, buscando a etimoloxía, a motivación e o fondo cultural do que naceron os fraseoloxismos; cara ó presente, desvelando os préstamos interlingüísticos e maila creatividade; cara ó alto, desvelando a carga ideolóxica e as relacións de poder nas que navega a comunicación. É certo que este libro melloraría aducindo, nalgúns casos, unha documentación máis convincente pero acerta ó sinalar que aquí hai unha tarefa pendente e que existen indiscutibles conexións fraseolóxicas paneuropeas. Ten este libro un certo aire de fraseoloxía comparada.

En suma, trátase dun libro suxestivo que pon en evidencia a necesidade de superar unha visión dos fraseoloxismos como unidades soltas e unívocas, independentes dos fenómenos culturais que as fixeron nacer no pasado, independentes dos fraseoloxismos paralelos doutras linguas e independentes do contexto social e político en que se usan. Cando todo isto se esquece nace a desmotivación, esta crea arbitrariedade e a arbitrariedade anticipa a mortalidade fraseolóxica. A antropoloxía cultural está chamada a clarificar moitos aspectos da semántica e da pragmática fraseolóxica, como el mesmo recorda (144).

Per modo di dire... é un libro moi recomendable para tódolos interesados na fraseoloxía. Cos seus acertos e, a pesar dalgunha inevitable limitación, este libro de Ottavio Lurati sinala camiños que cómpre percorrer, se queremos percibi-lo mundo que estes fraseoloxismos teñen dentro, se queremos ve-la película e non só os fotogramas un por un. Gustaríame, sobre todo, que este libro tivese seguidores na exploración da fraseoloxía galega.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

PAMIES BERTRÁN, Antonio e RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*. Frankfurt: Peter Lang, 165 páxinas.

Dende o título desta obra, *El lenguaje de los enfermos*, decatámonos de que estamos afrontando un cambio na perspectiva das relacións entre médicos e pacientes. Xeralmente abundan máis os estudos lingüísticos sobre a linguaxe empregada polos galenos cós traballos sobre os actos verbais dos enfermos. Aínda que fora exclusivamente por ese motivo cómpre concederlle a esta obra unha atención particular. Pero, ademais, este estudo cobra tanta máis credibilidade canto que é o froito dunha estreita colaboración entre un lingüista e unha médica, o cal se presenta de entrada como un requisito obvio para poder tratar este tema con seriedade.

A obra presenta a problemática que a comunicación lingüística da dor establece entre os pacientes e os médicos nas consultas de policlínica nos servizos de urxencias dos hospitais, onde se atopa xente de linguas e culturas diferentes, ou ben xeitos moi persoais de comunicar, incluso dentro dunha mesma lingua ou cultura. Pero a barreira

principal resulta ser o modo ben distinto que tanto o médico como o paciente empregan para referirse á mesma enfermidade. Na praxe médica o problema provén do feito de non se corresponderen os termos empregados por uns, obxectivos no caso médico, e por outros, subxectivos no caso dos enfermos, o cal interfere na transmisión da información entre as dúas partes.

Para poder salvar este escollo, a ciencia médica elaborou desde hai tempo tipoloxías para concertar entre todos os especialistas os tipos de dor que se poden atopar e ferramentas de medición da dor con protocolos de aplicación baixo forma de cuestionarios que os pacientes deben cumprimentar para informar sobre a intensidade da súa dor. Fóra deste sistema orientativo, para poder paliar esta diferenza de termos tómanse en conta tamén as declaracións espontáneas dos pacientes baseadas en sensacións subxectivas coa finalidade de axudar a aclarar os síntomas das súas doenzas e chegar a un diagnóstico. Estas declaracións caracterízanse polo feito de recorrer a descrições sensoriais da dor mediante metáforas. Agora ben, a *peculiaridad de estas metáforas reside más bien en los conceptos elegidos como dominio fuente* (p.10), afirman os autores desta obra. Efectivamente, as razóns da elección destas metáforas, de orixe esóxena (debido á presión que sofren os enfermos polo lugar ou polo tempo limitado que teñen para falar), ou ben endóxena (pola intensidade da dor, a percepción metafórica do paciente, os seus mecanismos de creación semántica), indican que se está nunha situación comunicativa extrema.

Para organizar o milleiro de metáforas que empregan os pacientes para referirse á dor, os autores recorren ao marco teórico baseado sobre todo nas teorías cognitivas da metáfora (Black 1962, 1979, 1981; Lakoff e Johnson 1980; Lakoff 1987). De feito, a súa formulación dun sistema metafórico a partir da semántica cognitiva xa fora presentada en Iñesta e Pamies (2002). No entanto, a novidade que ofrece, con respecto á nomenclatura usada por Lakoff e Johnson, atinxe a unha nova terminoloxía organizada en tres niveis (modelos icónicos > arquimetáforas > metáforas particulares) e a unha nova estruturación do campo metafórico da fraseoloxía de forma piramidal que o presenta como un campo fortemente organizado.

Deste xeito elaboran un sistema xeráquico que sitúa no cumio *os modelos icónicos* (cun número reducido de dominios fonte: p.e., CORPO + MOVEMENTO), abrangendo estes varias *arquimetáforas* estereotipadas (p.e. <a> A IRA É UN MOVIMIENTO CORPORAL CARA A FÓRA, ou ben A IRA É UN MOVIMIENTO CORPORAL CARA A DENTRO), que á súa vez incorporan moitas *metáforas particulares* (p.e. dentro de <a> teríamos metáforas como *estar fuera de sí, salirse de sus casillas*, e dentro de *entrarle un cabreo a alguien, entrar en cólera*, etc.).

Con este sistema, estes especialistas conseguen identificar como fontes de creación de metáforas para a dor un número limitado de campos conceptuais, para logo descubrir os arquetipos metafóricos que explicitan os mecanismos que esas metáforas comparten, ata chegar a illar esquemas recorrentes que desvelen a sistematicidade implícita na estrutura semántica das expresións empregadas polos pacientes, a miúdo dispares e enigmáticas na súa enunciación. Deste xeito, reagrupan as metáforas recollidas en catro grandes grupos ou *dominios fonte* que serven de modelos icónicos, os cales se

proxectan á súa vez sobre A ENFERMIDADE ou ás veces sobre O ENFERMO mediante arquimetáforas: o ámbito cósmico, o ámbito rural, o modelo icónico *agresión* e o modelo icónico *movemento*. Pode ocorrer que o dominio fonte sirva directamente de modelo icónico e dea orixe a unha gama de arquimetáforas que permiten reagrupar as expresións segundo imaxes comúns ou próximas (p.e. dentro do dominio do ámbito cósmico temos cinco arquimetáforas: A ENFERMIDADE É UN RAI, A ENFERMIDADE É UN SON, A ENFERMIDADE É UNHA COR, A ENFERMIDADE É UN LÍQUIDO). Noutros casos, o dominio fonte reagrupa modelos icónicos diferentes que dan lugar a arquimetáforas tamén diferentes (p.e. o dominio fonte do ámbito rural ten tres modelos icónicos: animal, vexetal e de labores rurais, contando cada un deles coas súas arquimetáforas propias). As expresións que, en última instancia, ilustran a presentación desta tipoloxía xerárquica veñen expostas dentro das declaracións dos mesmos pacientes. O corpus empregado, que consistiu na resposta que cada paciente deu á primeira das preguntas (*¿que lle pasa?*) que o médico lle fixo persoalmente, permitiu recoller 1.875 mostras de pacientes que autorizaron a transcripción das súas declaracións no servizo de Urxencias do Hospital Ruíz de Alda (Granada), das que quedaron 1.368 ao final, despois de eliminar as que carecían de interese. Todas elas veñen enunciadas en oracións completas, o cal axuda a interpretar mellor as expresións segundo os contextos, relacionando a métafora empregada coa parte doente do corpo.

A fin de contas, o interese desta análise é estudar a *corporeización* da linguaxe, que a semántica cognitiva adoitaba analizar dende as entidades inmateriais das emocións, a través do fenómeno inverso: o estudo da linguaxe sobre o corpo a partir de conceptos non corporais. Grazas a este sistema metafórico, as declaracións espontáneas dos falantes en xeral, e dos pacientes en particular, recuperan un espazo ao que prestarlle atención por posúiren elementos clave na interpretación dun discurso a miúdo considerado *irracional* e *acientífico* (cf. p. 153).

En definitiva, esta obra pretende tender unha ponte entre a linguaxe médica e a dos pacientes, partindo da análise da expresión lingüística da dor. Ao escasear a bibliografía sobre a fala dos enfermos, este estudo cobra, se cabe, aínda máis importancia xa que se basea nunha experiencia que nos resulta a todos moi familiar.

Mª Isabel González Rey

Universidade de Santiago de Compostela

SCHEMANN, H. e SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*. Braga: Livraria Cruz, Max Hueber Verlag, 850 páxinas.

SCHEMANN H. (2002): *Idiomatik Deutsch - Portugiesisch*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen, 1228 páxinas.

SCHEMANN, H. e DIAS, I. (2005): *Dicionario Idiomático Português–Alemão*. Braga: Universidade do Minho, Centro de Estudos Humanísticos, 870 páxinas.

A fraseografía alemá segue dando pasos por diante das fraseografías de países máis occidentais. Isto permite que de Alemaña cheguen xa feitos por alemáns dicionarios fraseolóxicos bilingües alemán-portugués. De entrada, recoñecemos nestas obras dous méritos.

Primeiro, a dificultade de elaboración. A fraseoloxía das linguas é moitas veces asimétrica e, en consecuencia, elaborar un dicionario idiomático bilingüe implica atopar, para milleiros de fraseoloxismos, unha frase que transporte o mesmo contido semántico. Ora ben, isto acontece moitas veces en fraseoloxismos que utilizan unha imaxe diferente. Nesta identidade de contido e diferenza de imaxe radica a dificultade tradutolóxica dos fraseoloxismos. E, por parte, o(s) autor(es) destes dicionarios non se limita(n) a dar un único equivalente para cada expresión senón que, en moitos casos, ofrecen máis dunha.

Segundo mérito, a utilidade destes dicionarios. Estes traballos non só cobren o baleiro que había no eido dos dicionarios idiomáticos bilingües entre o portugués e o alemán, senón tamén as carencias dos dicionarios bilingües non idiomáticos, que, como é natural, son incompletos en canto ás expresións idiomáticas. Pero a utilidade non se limita á actividade da tradución e da aprendizaxe de linguas senón que, precisamente pola frecuente asimetría das imaxes e da estrutura dos fraseoloxismos alemáns e portugueses, este dicionario ofrece perspectivas sorprendentes sobre a diferente visión do mundo do pobo portugués e do pobo alemán. Cando un portugués di que algo para el é chinés, é dicir, un enigma, un alemán pode dicir *Ein Buch mit sieben Siegeln sein* (que é un libro con sete columnas): o portugués acode á súa experiencia de Macao (que rematou en 1999 devolvéndollo á China) e os alemáns acoden á experiencia de ler libros a varias columnas; polo tanto, nese fraseoloxismo latexan experiencias peculiares da historia de cada pobo.

É importante precisar que nestes volumes só se recollen expresións do alemán e do portugués actual compiladas a partir de traballos de campo, análises de obras literarias e prensa contemporáneas.

A estrutura das tres obras ten algúns elementos comúns. En ningún caso se definen as expresións, como se adoita facer en dicionarios monolingües, senón que se dan contextos na lingua de partida e equivalentes na lingua de chegada. Cando non foi posible atopar unha expresión idiomática equivalente, ofrécense paráfrases que digan máis ou menos o mesmo na lingua de chegada. Os contextos de uso permiten que o usuario saiba como empregalas. Tamén se remarcan nos tres traballos os niveis da

lingua ou rexistros lingüísticos, ben mediante abreviaturas ou mediante números como se verá máis adiante ó explicar máis polo miúdo cada obra.

A orde do vocabulario idiomático fíxose segundo un sistema rigorosamente alfabético. A organización do material fraseolóxico faise nas tres obras alfabetizando os elementos que en cada fraseoloxismo se consideran relevantes segundo esta orde: substantivo, verbo, adxectivo, adverbio, pronomes, interxeccións, partículas, etc. Cando a expresión ten dous ou máis elementos da mesma categoría, contan: o primeiro elemento se é unha coordinación, e se é unha relación de subordinación, o núcleo da expresión, é dicir, o elemento de nivel xerárquico superior. Cando varias expresións teñen a mesma palabra de entrada contan os restantes constituíntes da expresión para establecer a orde de entrada, funcionando outra vez o sistema de categorías: verbo, adxectivo, adverbio, etc.

Probablemente o máis rechamante na estrutura destas tres obras sexa o concepto de idiomaticidade, que non corresponde ó que, pouco a pouco, se vai asentando en España. Por iso é importante ver como o expresa o fraseógrafo Schemann:

Consideram-se idiomáticas todas as expressões que se explicam através de um contexto específico. Por contexto entendemos o assim chamado contexto linguístico, o contexto situacional, o contexto social, o contexto histórico e as estruturas sintáticas constituídas pelas assim chamadas restrições do acto de fala. Este conceito de “idiomático” é a consequência lógica do facto de todos os dicionários (idiomáticos e não idiomáticos) definirem e/ou incluírem as expressões idiomáticas segundo vários contextos, mas não segundo todos eles; por este motivo, o nosso dicionário define o conceito de “idiomático” baseando-se de forma sistemática nos princípios da Linguística Geral. Por este meio pretendemos tapar o fosso que existe entre a explicação lexicológica e a compilação lexicográfica das expressões idiomáticas, por um lado, e a abordagem linguística dos problemas relacionados com a idiomática, por outro.

De maneira que se atopan nestas obras colocacións: *seinen Abschied nehmen* (‘pedi-la demisión’): *pedir a demissão, demitir-se*; *der nucleare Holocaust* (‘o holocausto nuclear’): *o holocausto nuclear*; *schwer hören* (‘oír mal’): *ouvir mal*. Locucións: *Etwas mit dem kleinen Finger machen* (‘facer algo co dedo maimiño’): *Facer qc. de olhos fechados, com uma perna às costas*; *die Hölle zu Hause haben* (‘te-lo inferno na casa’): *viver nun inferno*; + *alg. faz a vida a alg. um inferno*; + *alg. mete (a alma de) alg. no inferno*; + *fazer a vida negra a alg.*; *ser um suplício lá em casa*. Fórmulas rutineiras: *bis gleich* (‘ata logo’): *até já, até logo*; *auf Wiedersehen!* (‘¡Adeus!’): *Adeus!*; *gut Holz!* (‘¡boa sorte!’): *boa sorte*; *zum Glück* (‘por sorte’): *por sorte; felizmente*.

SCHEMANN, H. e SCHEMANN-DIAS, L., (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*. Braga: Livraria Cruz, Max Hueber Verlag, 850 páxinas.

Esta primeira obra fíxose de xeito diferente ós dous dicionarios idiomáticos que se comentan despois posto que as expresións que se inclúen neste dicionario foron recollidas e verificadas primeiro en Portugal e despois comprobadas en tres zonas diferentes do Brasil: no sur (Porto Alegre), no centro (São Paulo) e no norte

(Fortaleza). Para que o usuario deste dicionario poida saber onde se emprega a expresión que está consultando, as fórmulas levan debaixo unhas indicacións que determinan a procedencia.

O nivel da lingua das expresións portuguesas ou alemás indícase mediante números, e distingue entre: elevado literario; elevado formal con tendencia ó mal gusto; estilo burocrático; estilo epistolar; termo técnico; linguaxe corrente “normal”; familiar, descontraído, despreocupado; ordinario, groseiro, indecente.

No prefacio tamén se lle dedica un apartado á transposición das expresións idiomáticas: metáfora, sinécdoque e metonimia. Noutro apartado fai unha explicación detallada das distintas formas de contexto das expresións.

Nesta obra non sempre se lles dá ás expresións idiomáticas portuguesas unha expresión equivalente en alemán senón que, debido ás particularidades das linguas alemá e a portuguesa acontece que se atopan:

- Expresións idiomáticas portuguesas que se corresponden con expresións idiomáticas en alemán, por exemplo:
Ir aos arames: In die Luft gehen. (trad. lit.: ir ó aire)
- Expresións idiomáticas que teñen equivalentes non idiomáticos. Isto débese a que ó non haber un equivalente en alemán o autor viuse na obriga de recorrer a unha perífrase do significado:
ser de almanaque: unerhört/ungläublich sein (trad. lit.: ser inaudito/incrible)
- Expresións idiomáticas ás que lles corresponde unha soa palabra. A creación de palabras compostas é unha característica da lingua alemá que a distingue das linguas latinas e afecta tamén á fraseoloxía. Deste modo neste volume atópanse equivalentes como:
ser de bom agoiro: glücksbringend (trad. lit.: que trae sorte)
preto (negro) como asas de corvo: Kohlrabenschwarz (trad. lit.: máis negro ca un corvo)
- Por último, atópanse expresións non idiomáticas fronte a equivalentes non idiomáticos:
Salvo erro: wenn ich mich nicht irre (trad. lit.: se non me trabuco)

Para ilustra-la dificultade de construír este dicionario emparellando fraseoloxismos semanticamente idénticos pero estruturalmente asimétricos, amosamos a continuación varios exemplos de expresións (a maioría idiomáticas) e os seus equivalentes (que non sempre o son): no seguinte cadro tamén se aprecia que, na medida do posible, o autor ofrece máis dun equivalente.

portugués	sub voce	significado	tradución literal do alemán ó galego	alemán
<i>Acertar em cheio</i>	<i>acertar</i>	Acertar plenamente	Atopar a uña na cabeza; dar no negro	<i>Den Nagel auf den Kopf treffen; ins Schwarze treffen</i>
<i>Estar como o aço</i>	<i>aço</i>	Estar bébedo	Estar (bastante) azul	<i>(ganz schön) blau sein</i>
<i>Ser um acusa-Cristos</i>	<i>acusa-Cristos</i>	Ser un acusón	Ser un acusón	<i>Ein Petzer sein</i>
<i>Dar água pela barba a alg.</i>	<i>água</i>	Pór en dificultade a alg.	Darlle a alguén (algo difícil) que facer	<i>Jdm. (schwer) zu schaffen machen</i>
<i>Levar (trazer) água no bico</i>	<i>água</i>	Ter outra intención	Aí está metido algo detrás	<i>Da steckt etwas dahinter</i>
<i>Andar de Anás para Caijás</i>	<i>Anás</i>	Andar dun lado para outro sen resolver nada	Correr de Poncio a Pilatos	<i>Von Pontius nach Pilatus laufen</i>
<i>Deitar o ano fora</i>	<i>ano</i>	Despedi-lo ano	Rematar o ano; festexa-la fin de ano	<i>Das Jahr abschließen; Sylvester feiern</i>
<i>Ir aos arames</i>	<i>arames</i>	Iritarse	Ir ó aire	<i>In die Luft gehen</i>
<i>Ser de almanaque (“essa é ...”)</i>	<i>almanaque</i>	Ser increíble	Ser inaudito/incrible	<i>(ja) unerhört/unglaublich sein</i>
<i>Mais arroba menos quintal</i>	<i>arroba</i>	Máis ou menos	Un pouco máis ou menos, iso (tampouco) non aumenta o asado	<i>Ein bisschen mehr oder weniger, das macht den Braten (auch) nicht fett</i>
<i>Não ter descoberto a árvore das patacas</i>	<i>árvore</i>	Non ter cartos	(Finalmente) non poder imprimir cartos	<i>(schließlich) kein Geld drucken können</i>
<i>Estar/andar na berra</i>	<i>berra</i>	Estar en voga	Estar de moda	<i>In Mode sein</i>
<i>Ser de carregar pela boca</i>	<i>boca</i>	Ser doado	Ser un xogo de nenos	<i>Ein Kinderspiel sein</i>
<i>Ser para as calendas gregas</i>	<i>calendas</i>	Nunca	Ocorrer na semana que non ten venres; ocorrer cando a Pascua e Pentecoste sexan no mesmo día	<i>Am St. Nimmerleinstag geschehen; geschehen, wenn Ostern und Pfingsten auf einen Tag sein</i>
<i>Já ter criado (ganhado) calo</i>	<i>calo</i>	Estar afeito	Estar xa afeito a algo; ser indiferente ante os seus perigos/inclemencias	<i>Schon gewöhnt sein an etw. und abgestumpft gegen seine Gefahren/Unbilden/...</i>
<i>Andar na casa dos trinta/quarenta/...</i>	<i>casa</i>	Andar polos trinta/ corenta/...	Estar nos trinta/corenta ...	<i>In den Dreißigern/ Vierzigern/... sein</i>

<i>Viver (estar) de casa e pucarinho com alg.</i>	<i>casa</i>	Na maior intimidade	Vivir con alguén (e ter todo en común con el)	<i>Mit jdm. zusammenleben (und mit ihm alles gemeinsam haben)</i>
<i>Cortar na casaca a alg.</i>	<i>casaca</i>	Murmurar	Remendarlle o pano a alguén; caer sobre alguén	<i>Jdm. etwas ans Zeug flicken; über jdn. herziehen</i>

SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch - Portugiesisch*, Stuttgart: Ernst Klett Sprachen, 1.228 páxinas.

É unha das grandes compilacións fraseolóxicas bilingües publicadas na colección Pons cun corpus de 33.000 expresións que o profesor Schemann reuniu ó longo destes últimos 30 anos.

O material ten como base textos contemporáneos e algúns textos máis antigos; xornais e revistas además incluídas revistas literarias; lingua oral; dicionarios actuais (idiomáticos ou xerais); obras científicas e outros traballos sobre idiomática.

Para axuda-lo potencial usuario deste dicionario, as expresións pouco frecuentes teñen unhas indicacións que informan sobre a súa frecuencia proporcional. Tamén distingue entre os distintos rexistros de lingua: *literarisch* (lingua literaria), *gehoben* (lingua elevada), *umgangssprachlich* (normal), *salopp* (lingua descoidada ou indelicada) e *vulgär* (lingua groseira). Por outro lado tamén se matiza como é habitual na lexicografía, se a expresión é *veraltet* (arcaica), *veraltend* (en desuso), *Neologismus* (neoloxismo), *ironisch* (irónica), *scherzhaft* (xocosa), *pathetisch* (enfática), *euphemistisch* (eufemística), *pejorativ* (pexorativa), se forma parte da linguaxe propia dos contos de fadas (*Märchensprache*) ou se é usada sobre todo polos rapaces (*gesagt von Kindern*). Sinala, sobre todo, se se trata dunha expresión normal, con algunha connotación ou non; e, nos casos en que varias características están sobrepostas, ofrece varias indicacións, por exemplo: *ugs-form*.

Con este sistema de indicacións ó mesmo tempo estilísticas, retóricas e pragmáticas o dicionario tenta aproximar, na medida do posible, as indicacións lexicográficas á realidade lingüística concreta, de xeito que o usuario desta obra saiba en que medida unha determinada expresión é conveniente no texto escrito ou oral que tenta crear.

A consulta do dicionario é aínda máis doada polo feito de que tódolos elementos constitutivos dunha determinada expresión están escritos en caracteres negros, destacándose así a primeira vista os constituíntes facultativos do resto do contorno.

O *Idiomatik Deutsch - Portugiesisch* ofrece para cada unha das expresións idiomáticas e para cada un dos seus significados, un exemplo que coloca a expresión no respectivo contexto, exemplifica a actitude do falante, ás veces mediante diálogos e, cando é preciso, parafrasea o núcleo do significado a través de case sinónimos. Cando unha determinada expresión pode ser usada nun exemplo xa ofrecido para outra expresión, é dicir, cando estamos ante un sinónimo contextual, hai unha nota que remite para esoutra expresión e non se ofrece un novo exemplo, de xeito que se establece unha

relación entre as expresións sinónimas e case sinónimas. Se é posible, a nota tamén inclúe unha información que indica se unha determinada expresión é máis frecuente ca outra. Un factor determinante para as notas remisivas é se o significado das expresións é idéntico ou case idéntico.

Esta obra distínguese da anteriormente comentada en que parte de expresións alemás e trata de buscar equivalencias en portugués. Igual ca no caso anterior áchanse:

- Expresións idiomáticas con equivalentes idiomáticos como é o caso de:
Von der anderen Fakultät sein (trad. lit.: Ser doutra facultade): *Jogar noutro clube; ser de outra cor; ser dos outros.*
- Expresións idiomáticas con equivalentes non idiomáticos:
Den Gang nach Canossa tun/gehen/antreten (trad. lit.: Facer/andar/emprender o camiño a Canossa): *(ter que) pedir desculpa/perdão.*
- Expresións non idiomáticas con equivalentes non idiomáticos:
soweit wie möglich (trad. lit.: En canto sexa posible): *tanto quanto possível; na medida do possível.*

Neste caso os exemplos que se ofrecen son a partir de expresións alemás idiomáticas, mesmo se os seus equivalentes non sempre o son:

alemán	sub voce	tradución literal do alemán	portugués
<i>Bei Adam und Eva anfangen</i>	<i>Adam</i>	Comezar desde Adán e Eva	<i>Começar a contar a vida toda / a história toda/... desde pequenino</i>
<i>Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm</i>	<i>Apfel</i>	A mazá non cae lonxe do tronco	<i>Quem sai aos seus não degenera; ter a quem sair; não sair às pedras da rua; tal pai, tal filho; filho de peixe sabe nadar</i>
<i>Der Apfel fällt nicht weit vom Pferd</i>	<i>Apfel</i>	A bosta non cae lonxe do cabalo	<i>Quem sai aos seus não degenera; ter a quem sair; não sair às pedras da rua; tal pai, tal filho; filho de peixe sabe nadar</i>
<i>Nur Bahnhof verstehen</i>	<i>Bahnhof</i>	Entender só “estación”	<i>Não perceber nada/patavina/puto (do que alg diz) ; aquilo para mim é chinês</i>
<i>Auf eigenen Beinen stehen</i>	<i>Beinen</i>	Terse polas súas propias pernas	<i>Fazer a sua vida independente; fazer a sua vida sozinho</i>
<i>Über den Berg sein</i>	<i>Berg</i>	Estar por riba da montaña	<i>Já estar livre de perigo; o pior já passou/ está passado; já poder respirar; já estar livre de apuros; já estar (mais) desafogado</i>

<i>Kleine/kleinere Brötchen backen</i>	<i>Brötchen</i>	Cocer boliños pequenos/máis pequenos	<i>(Ter que) apertar o/os cinto/os cordões à bolsa; (ter que) (a)baixar a crista/grimpa/proa</i>
<i>Ein Buch mit sieben Siegeln für jdn. sein</i>	<i>Buch</i>	Ser un libro con sete columnas para alguén	<i>Ser un enigma para alg.; ser chinês para alg.</i>
<i>Ein heißes Eisen sein</i>	<i>Eisen</i>	Ser un ferro quente	<i>Ser um assunto delicado</i>
<i>Eisen im Feuer haben</i>	<i>Eisen</i>	Ter ferro no lume	<i>Estar a duas amarras; comer a dois carrilhos/carrinhos;(ainda) ter duas várias opções/alternativas (em vista)</i>
<i>Von der anderen Fakultät sein</i>	<i>Fakultät</i>	Ser doutra facultade	<i>Jogar noutro clube; ser de outra cor; ser dos outros.</i>
<i>Passen wie Faust aufs Auge</i>	<i>Faust</i>	CadRAR coma o puño no ollo	<i>Vem mesmo a calhar; qc. calha mesmo bem</i>
<i>Etwas ist bei jdm. zum Fenster hinausgeredet</i>	<i>Fenster</i>	Algo é para alguén falar pola fiestra	<i>Isso é perder o seu latim; isso é tempo perdido ;isso é perda de tempo; isso é o mesmo que pregar no deserto/aos peixinhos; isso é o mesmo que falar para o boneco/as paredes</i>
<i>Feuer unter dem/ unterm Dach haben</i>	<i>Feuer</i>	Haber lume baixo o teito	<i>Ter discusión/polémica em casa; ter fogo na tenda</i>
<i>Wie Feuer und Wasser sein</i>	<i>Feuer</i>	Ser como o lume e a auga	<i>Ser como o cão e o gato; ter feitos opostos; ser diferentes como a água do vinho</i>
<i>An jedem Finger eine/zehn haben</i>	<i>Finger</i>	Ter unha/dez en cada dedo	<i>Ter uma para cada dia da semana; ter uma namorada/amiga em cada canto</i>
<i>Etwas mit dem kleinen Finger machen</i>	<i>Finger</i>	Facer algo co dedo maimiño	<i>Fazer qc. de olhos fechados; com uma perna às costas</i>
<i>Sich in den (eigenen) Finger schneide</i>	<i>Finger</i>	Cortarse nos dedos (dun)	<i>Estalar a castaña na boca a alg.; sair o tiro pela culatra a alg.; arranjar lenha para se queimar; virou-se o feitiço contra o feitiçeiro</i>
<i>Zu tief in die Flasche geguckt (geschaut/geblickt) haben</i>	<i>Flasche</i>	Mirar profundamente dentro da botella	<i>Ter bebido um copo/copito a mais; estar com um grãozinho na asa; estar alegre.</i>
<i>Den Gang nach Canossa tun/gehen/antreten</i>	<i>Gang</i>	Facer/andar/emprende-lo camiño a Canossa	<i>(ter que) pedir desculpa/perdão</i>

<i>Das Gas abdrehen</i>	<i>Gas</i>	Pecha-lo gas	<i>Encostar alg. à parede; cortar as asas/ os braços a alg.; tolher os movimentos a alg.</i>
<i>Etwas kitzelt jdm. den Gaumen</i>	<i>kitzelt</i>	Algo lle fai cóxegas no padal a alguén	<i>Fazer crescer água na boca a alg.</i>
<i>Die Zehn Gebote ins Gesicht schreiben.</i>	<i>Gebote</i>	Escribi-los dez mandamentos na cara	<i>Dar uma valente bofetada a alg.; deixar os dedos escritos na cara a alg.</i>
<i>Ein Gedächtnis haben wie ein Sieb</i>	<i>Gedächtnis</i>	Ter unha memoria como un coador	<i>Ter memoria de galo/ alho chocho</i>
<i>Geld ist Geld und Schnaps ist Schnaps</i>	<i>Geld</i>	Os cartos son cartos e a augardente é augardente	<i>Amigos amigos, negócios à parte</i>
<i>Ein Gesicht machen wie eine Gans, wenn 's donnert</i>	<i>Gesicht</i>	Poñer unha cara coma un ganso cando trona	<i>Fazer/ficar com cara de parvo</i>

SCHEMANN, H. e DIAS, I., (2005): *Dicionario Idiomático Português–Alemão*. Braga: Universidade do Minho, Centro de Estudos Humanísticos, 870 páxinas.

Esta terceira obra realizouse a partir do *Dicionario Idiomático Alemão–Português*, de modo que se partiu dos equivalentes portugueses que se lles atribuíran ás expresións idiomáticas alemás no *Idiomatik Deutsch - Portugiesisch*. É, polo tanto, unha inversión do outro volume que, entre outras cousas, ofrece unha visión ampla e variada da fraseoloxía portuguesa.

Os equivalentes poden ser expresións idiomáticas, no sentido rigoroso desta palabra. Pero, cando na outra lingua non existe unha expresión que lle corresponda plenamente, tenta descubrir na lingua de chegada a mellor equivalencia posible: e, nese caso, pode ser unha expresión idiomática “modificada”, pode ser só unha palabra ou pode ser unha paráfrase. Nalgún caso non se atopa equivalente ningún. Deste modo, o material idiomático portugués presente neste volume é, en parte, idiomático no sentido rigoroso desta palabra; en parte, completa expresións idiomáticas portuguesas; e, en parte, presenta tamén unidades non idiomáticas.

En canto ó alemán, a palabra subliñada é a palabra de entrada en que están reunidas e clasificadas as expresións idiomáticas alemás no volume de partida. Hai expresións portuguesas seguidas de varias palabras alemás subliñadas. Iso quere dicir que no volume alemán-portugués hai varias expresións alemás das que parte que teñen o mesmo equivalente portugués, é dicir, que son sinónimas.

No caso de equivalentes portugueses pouco usados con respecto á expresión alemá, procurou modificacións de expresións portuguesas existentes.

Nesta obra non se dan exemplos para cada expresión idiomática nin para cada significado (de ter varios), como si se fixo no *Idiomatik Deutsch - Portugiesisch*. Isto ten dúas consecuencias: restrínxese a equivalencia a determinados contextos e ó mesmo tempo atopamos contextos ilustrados polos exemplos, xa que se crearon estas expresións partindo deles.

Para rematar cómpre sinalar a importancia que estes volumes poden ter para a lingua galega tanto no eido fraseolóxico como no tradutolóxico. Estas obras poden resultar de grande utilidade para os tradutores, estudantes e profesores polo feito de que nos achegan unha certa cantidade de expresións en portugués que se asemellan ou son iguais ás galegas e fan que nestes tres dicionarios teñamos un embrión de dicionario fraseolóxico galego – alemán, como se aprecia nestes exemplos:

Portugués	alemán	galego
<i>perder a cabeça</i>	<i>den Kopf verlieren</i>	<i>perde-la cabeza</i>
<i>não ter nada na cabeça</i>	<i>ein Strohkopf sein</i>	<i>non ter nada na cabeza</i>
<i>ser como o gato e o rato</i>	<i>wie Hund und Katze sein</i>	<i>ser como o gato e o rato</i>

Isabel Giráldez Arias

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades